אוצר מדרשים — מעשה בשני תלמידי חכמים חסידים

מעשיות

[בית המדרש חדר ה' 131]

א) אמרו רבותינו ז"ל שהיו שני תלמידי חכמים חסידים חברים ועסקו כל ימיהם בתפלה ותלמוד תורה ובאכילה ושתיה ולא היו נפרדים זה מזה, עד שנפטר אחד מהם לבית עולמו ולא נכנסו בני אדם לספוד עליו ולקברו כראוי לו, והיתה סבת הדבר שמת באותו היום בנו של שר העיר וסגרו החנויות ובטלו השוקים ונתעסקו כלם בקבורת אותו רשע מפני פחד אביו השר, ונשארה מטת החסיד יחידית ולא נכנס לשם איש.

וכשראה חבירו כך כבד עליו הדבר וחרה לו עד מות ונשחת שכלו ודעתו (נשתגע) ונבהל ובעתתו רוח רעה ויאמר: אין שכר לאדם על מעשיו.

ונשאר נבוך ודואג עד שאמרו לו בחלום: אל תרשע בדין יוצרך ואל תתמה על מדותיו כי בצדק וביושר הם, ודע שהתלמיד חבירך עשה חטא קטן ושלם לו יוצרו תגמולו במותו בעולם הזה כדי שיהא זכאי ונקי בעולם הבא בלי חטא ואשם. ובן שר העיר שראית עשה מצוה אחת קטנה בחייו ושלם לו תגמולו ושכרו בעולם הזה, כל הכבוד שראית כדי להאבידו שילך ערום ועריה מן המצות ויירש גיהנם עד סוף כל הדורות.

ויען החסיד ויאמר: "אדוני, מה הוא החטא שחטא חבירי ומה היא המצוה שעשה בן השר?"

והשיבו לו בחלום: "אמנם חברך חס ושלום שלא חטא חטא גדול אלא חטא קטן שהקדים להניח תפילין של ראש בראשונה ואחר כך הניח של יד על זרועו וזה היה חטאו, ובן השר לא עשה כל ימיו מצוה חוץ מאחת ולא נתכוון לעשותה אלא נזדמנה לו ולא רצה הקב"ה לקפח שכרו, ויהי היום ויעש בן השר סעודה גדולה לפני המלך והפרתמים ולא יכלו השרים לבא לסעודה אצלו ויאמר: אחר שלא סעדו השרים אצלי יבואו אלי עניי העיירות ויאכלו סעודתי ולא אפסיד אותה. ויקראו לעניים ויבואו ויאכלו הסעודה, על כן נעשה לו הכבוד שראית."

ויהי אחר כך ויישן החסיד וירא בחלום את החסיד הנפטר הולך בגנות ופרדסים עלי הנהר בין עצי הגן ובין ורדים ונרדים, וירא לצד אחר בן השר בהפך זה ותוארו משונה והוא הולך כמו צמא ובקש מים ואינו מוצא.

וייקץ החסיד וישמח לבו ויגל כבודו וסרה מעליו רוח הרעה ונס יגון ואנחה. וכן אמר המאור הגדול משה רבינו עליו השלום: 'הצור תמים פעלו'. ופירשו חז"ל הפסוק הזה בזה הענין, שנאמר אל אמונה כשם שהקב"ה לא יקפח לצדיק אפילו שכר מצוה קלה שהוא עושה בעוה"ז לזכותו לחיי עולם הבא כן ישלם לרשע על הטובה שהוא עושה בעולם הזה, ואפילו מצוה אחת קלה, כדי לחייבו גיהנם שילך ערום מכל טובה להאבידו לעולם הבא, לפיכך נאמר אל אמונה. וכן אין עול, כמו שאינו משלם לרשע בעולם הזה ואפילו על חטא קל שיעשה אלא יעזוב אותו וישמור הכל לו לעוה"ב כן ישלם לצדיק בעולם הזה חטאתו

אשר חטא ושגגתו אשר שגג אפילו קלה שבהם, כדי שלא ישאר עליו שום דבר חטא ושילך זך ונקי מדופי העונות ומטוהר מזוהם החטאות לחזות בנועם ה' עד עולמי עולמים.

וכבר הקשה על פסוק זה מלך אחד ואמר לרבי יהושע בן חנניה: "הלא כתוב בתורתכם כי כל דרכיו משפט והיאך הם דרכיו משפט ודרכיו צדיקים והנני רואים בעינינו שהוא מזיק למי שאין לו חטא ואשם כמו קצת בני אדם שהם נולדים במומים כגון עור או פסח או חרש או אלם ואין להם עון, הלא זה עולה?"

ויאמר לו רבי יהושע: "אמנם הטובים בהם הזיקם להרבות שכרם בעולם הבא והכופרים בהם בידעו את רוע פעולתם כי יבחרו בדרך הרעה ולא בטובה ובכפרנות ולא באמונה, על כן יזיקם טרם הבראם. ואם רצונך אני אבחין לך זה הדבר שאני אומר תן לי אלף זהובים ושלח עמי שני אנשים נאמנים שתאמין בהם."

ויתן לו המלך מה ששאל ויצו ללכת עמו שני אנשים והדינרין בידו עד שפגעו אדם אחד סומא מבטן אמו, ויאמר לו ר' יהושע: "דע שצוה המלך להרגני והנני נותן לך אלף דינרין אלו הנמצאים בידי יהיו אצלך בפקדון ואם אנצל מיד המלך תחזירם לידי ואם חס וחלילה אמות יהיו לך במתנה."

וישלח הסומא את ידו ויקח הדינרין מיד ר' יהושע והאנשים רואים, וילכו לדרכם. ויהי לתקופת הימים ויבא ר' יהושע אל האיש הסומא ויאמר לו בחסדך תן לי הממון שהפקדתי אצלך כי הקב"ה הצילני מיד המלך ואני אתן את שכרך בשביל טרחתך."

ויענהו הסומא: "לא היו דברים מעולם ולא הפקדת אצלי כלום ואיני ראוי לפקדון."

ויאמר לו ר' יהושע: "אם כן לך עמי לפני המלך והוא ישפוט ביני ובינך."

וילכו שניהם לפני המלך ויטעון ר' יהושע טענתו.

ויאמר לו המלך: "הבא ראיה לדבריך."

ויביא את שני האנשים הנאמנים ויעידו על האיש הסומא שקבל אלף דינרין מיד ר' יהושע.

ויען הסומא ויאמר: "אדוני המלך, אין זה אמת כי לא נתן לי כלום מעולם, וכלם דוברים שקרים עלי."

ויחר אף המלך בסומא ויצו לתלותו. ויהי הם מוליכים אותו לתלותו והנה איש אחד בא אל הסומא ויאמר באזניו ראיתי את אשתך מספרת עם פלוני והיא מצחקת עמו ואמרה לו המתן מעט עד שימות פלוני בעל הסומא ואנשא לך לאשה ונאכל האלף דינרין יחדיו אני ואתה."

וכשמוע הסומא את דבריו צעק בקול גדול לאמר: "התירוני, התירוני ואלך ואביא את הדינרין!"

ויתירוהו וילך ויביא הדינרין, ויאמר לו ר' יהושע בן חנניה: "רשע כל זאת עשית לי כשאני נתתים לך בפני אדם כשרים, כל שכן מה היית עושה אם הייתי נותן לך בלא עדים, בלי ספק כי בצדק וביושר יצרך יוצרך סומא לדעתו רוע מעשיך."

ויען המלך ויאמר לו לרבי יהושע: "אמת ויציב כי אלהיכם צדיק הוא וצדק דינו ואין בדרכיו עולה, אחד הוא ואין שני לו."